

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан історичного факультету

Литовченко Сергій Дмитрович

“29” серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Археологічна практика

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший бакалаврський _____
галузь знань _____ В_ Культура, мистецтво та гуманітарні науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ В9 «Історія та археологія» _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ Історія та археологія _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____ _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ Історичний факультет _____

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою історичного факультету

“29” серпня 2025 року, протокол № 7

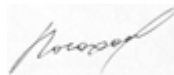
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Рачков Євген Сергійович, к.і.н., доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології

Програму схвалено на засіданні кафедри історіографії, джерелознавства та археології

Протокол від “29” серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри історіографії, джерелознавства та археології

(підпис)

Посохов С. І.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Історія та археологія»
(назва освітньої програми)

Гарант освітньої програми «Історія та археологія»

(підпис)

Литовченко С. Д.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від “29” серпня 2025 року № 1

Голова науково-методичної комісії історичного факультету

(підпис)

Тумаков О. І.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програму навчальної археологічної практики складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

_____ перший бакалаврський _____

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності _____ В9 «Історія та археологія» _____

спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета навчальної археологічної практики – студенти мають закріпити на практиці теоретичні основи археологічної діяльності, набути професійних навичок організаційної та науково-дослідної роботи археологів, оволодіти практичними основами охорони археологічних пам'яток, загальними принципами їх наукового опису, реставрації та консервації. Оволодіння основними навичками професійної діяльності археологів під час проходження практики допоможе сформувати готовність студентів до майбутньої діяльності у галузі археології.

Предметом вивчення є специфіка організаційної та науково-дослідної роботи археологів на базі археологічного музею, роботи з археологічними колекціями та фондами, екскурсійної та виставкової діяльності археологів, науково-дослідної роботи археологів зі звітами археологічних експедицій.

1.2. Основні завдання навчальної археологічної практики:

- ознайомити студентів з основами організаційної та наукової роботи археологів;
- ознайомити студентів з основними формами та методами роботи археологічного музею (зокрема, методикою екскурсійної та виставкової роботи);
- підготувати студентів до роботи у галузі археології;
- ознайомити студентів з проблемами дослідження та зберігання археологічної спадщини;
- ознайомити студентів із загальними принципами наукового опису та реставрації археологічних знахідок;
- розширити та закріпити теоретичні знання, отримані студентами під час навчання;
- розвивати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи археологів.

1.3. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 5 кредитів ECTS.

1.4. Загальна кількість годин – 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
2-й	
Лекції	

Практичні, семінарські заняття	
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
150 год.	
у тому числі індивідуальні завдання	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

- загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел з використанням інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 9. Здатність працювати автономно і в команді.

ЗК 11. Здатність працювати у міжнародному контексті.

- фахові компетентності:

ФК 1. Здатність до критичного усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

ФК 2. Здатність до критичного усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

ФК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика та розуміння можливостей використання історії для досягнення певних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

ФК 5. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК 7. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

ФК 8. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички у процесі виявлення, охорони та популяризації матеріальної і нематеріальної культурної спадщини.

ФК 9. Усвідомлення особливостей розвитку людства у дописемний період його історії та володіння базовими принципами і навичками дослідження цього періоду на емпіричному й теоретичному рівнях.

ФК 13. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

ФК 14. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

ПРН 1. Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, дотримуватися принципу верховенства права, поважати права і свободи людини.

ПРН 3. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 4. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України в контексті європейської та світової історії.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення проблем історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 14. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально на основі етичних міркувань (мотивів), зокрема, практикувати дотримання етичних принципів ведення дискусій.

ПРН 15. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 16. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

У результаті засвоєння матеріалу курсу студенти повинні:

знати:

- специфіку організаційної та науково-дослідної роботи археологів;
- основні форми та методи роботи археологічного музею;
- основні принципи виявлення, зберігання та охорони археологічної спадщини;
- основні принципи наукового опису, реставрації та консервації археологічних пам'яток.

вміти:

- забезпечувати належні умови для зберігання археологічних пам'яток;
- провадити науково-дослідну та пошукову роботу у фондах музею археології;
- заповнювати науково-технічну документацію, пов'язану зі зберігання та експонуванням пам'яток археології, що зберігаються у колекціях та фонах археологічного музею;
- складати методичну розробку та організовувати презентацію археологічних пам'яток у межах експозиційної та виставкової діяльності археологічного музею.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

ТЕМА 1. Вступна частина. Організаційні основи проведення практики.

1. Вступна тематична лекція.
2. Бесіда з техніки безпеки.
3. Завдання і програма практики.
4. Знайомство з формами і методами проведення практики.
5. Розподіл індивідуальних завдань та ознайомлення з методикою їх виконання.

ТЕМА 2. Науково-фондова робота археологічного музею.

1. Збиральницька робота археологічного музею.
2. Фондова робота археологічного музею.
3. Критерії відбору пам'яток археології для збереження.
4. Оцифровування описів фонду археологічного музею.

ТЕМА 3. Документація у роботі археолога.

1. Загальні вимоги законодавства України щодо охорони археологічної спадщини.
2. Науково-технічна документація археологічного музею.
3. Складання науково-технічної документації археологічного музею.

ТЕМА 4. Збереження археологічної спадщини в Україні.

1. Організація збереження музейних колекцій пам'яток археології.
2. Організація збереження музейних фондів пам'яток археології.
3. Вимоги до збереження археологічної спадщини в музеях.

ТЕМА 5. Режим зберігання пам'яток археології.

1. Фактори впливу на збереження археологічної спадщини.
2. Характеристика та організація контролю температурно-вологісного режиму.
3. Вплив світла на археологічні пам'ятки та методика організації відповідного захисту.
4. Умови, режим та способи зберігання пам'яток археології.
5. Організація контролю за станом зберігання археологічних пам'яток.

ТЕМА 6. Основи консервації та реставрації археологічних пам'яток.

1. Засоби консервації археологічних пам'яток.
2. Правила консервації археологічних пам'яток.
3. Реставрація археологічних пам'яток та її значення.
4. Знайомство з роботою реставраційних майстерень.

ТЕМА 7. Експозиційна робота археологічного музею.

1. Основи побудови експозиції археологічного музею.
2. Основні правила та принципи побудови експозиції археологічного музею.
3. Тематико-експозиційний план археологічного музею.
4. Вимоги до оформлення експозиції археологічного музею. Експозиційний пояс.
5. Способи та принципи розміщення експонатів в експозиції археологічного музею.

ТЕМА 8. Форми масової роботи археологів.

1. Загальні принципи популяризаторської діяльності археологів.
2. Основні вимоги щодо популяризації археологічних пам'яток.
3. Екскурсійна робота археологів та її специфіка.
4. Виставкова та лекційна робота археологів.

ТЕМА 9. Робота над оформленням звітної документації.

1. Складання звітної документації.
2. Робота над індивідуальним завданням.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ТЕМА 1. Вступна частина. Організаційні основи проведення практики.	10					10						
ТЕМА 2. Науково-фондова робота археологічного музею.	20					20						
ТЕМА 3. Документація у роботі археолога.	20					20						
ТЕМА 4. Збереження археологічної спадщини в Україні.	20					20						
ТЕМА 5. Режим зберігання пам'яток археології.	20					20						
ТЕМА 6. Основи консервації та реставрації археологічних пам'яток.	20					20						
ТЕМА 7. Експозиційна робота археологічного музею.	15					15						
ТЕМА 8. Форми масової роботи археологів.	15					15						
ТЕМА 9. Робота над оформленням звітної документації.	10					10						
Усього годин	150					150						

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

Не передбачено.

5. Завдання для самостійної роботи¹

¹ Самостійна робота здобувача спланована в рамках підготовки до поточного та семестрового контролю

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1	Скласти список та схарактеризувати 10 наукових публікацій та 10 наукових фільмів із запропонованих тем (українською та мовами ЄС).	50	
2	Схарактеризувати діяльність 2 українських та 2 європейських або північноамериканських археологічних інституцій (профільні музеї, наукові інститути, університетські кафедри тощо).	50	
3	Схарактеризувати проблеми знищення та перспективи збереження археологічної спадщини України в умовах російсько-української війни.	50	
	Разом	150	

Перевірка результатів самостійної роботи здійснюється під час проведення занять.

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

7. Методи навчання

Використовуються студентоцентризований і проблемно-орієнтований підходи, інтерактивні технології навчання. Підготовка рефератів, мультимедійних презентацій та есе з проблемних питань. Під час проведення занять використовуються практичні кейси, дискусії, колективне обговорення завдань для самостійної роботи. Заняття супроводжуються мультимедійними презентаціями, у роботі використовуються фотографії, мапи, відеозаписи та фільми відповідної тематики.

8. Методи контролю

Поточний контроль, залік.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Залікова робота	Сума
Поточний контроль	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом		
40			40	60	100

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 5 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
0-49	незадовільно	не зараховано

Критерії оцінювання відповідей на залікові завдання:

Максимальний бал – 60.

60 – 51 балів – повна розгорнута відповідь;

50 – 31 балів – розгорнута відповідь з незначними помилками;

30 – 21 балів – відповідь з суттєвими помилками;

20 – 11 балів – часткова відповідь на питання;

10 – 6 балів – обмежена фрагментарна відповідь;

5 – 1 балів – відповідь з суттєвими помилками;

0 балів – неправильна чи відсутня відповідь.

Критерії оцінювання самостійної роботи:

Максимальний бал – 10.

10-8 балів – студент продемонстрував творчий підхід до виконання завдання, логічність та повнота викладення теми;

7-5 балів – логічний виступ, інформаційно-повний, продуманий;

4-3 балів – формальна реалізація завдання з намаганням викласти тему;

2-1 балів – фрагментарна реалізація завдання.

10. Рекомендована література

Основна література

- Barrett, J. C. Archaeology and Its Discontents: Why Archaeology Matters. London, 2021.
- Corsi C., Slapšak B., Vermeulen F. Good Practice in Archaeological Diagnostics: Non-Invasive Survey of Complex Archaeological Sites. Cham, 2013.
- Археологія України. Курс лекцій. За ред. Л.Л. Залізняка. Київ, 2005.

Допоміжна література

- Cunliffe B. W, Gosden C., Rosemary A J. The Oxford Handbook of Archaeology. New York, 2009.
- Forte M., Campana S., eds. Digital Methods and Remote Sensing in Archaeology Archaeology in the Age of Sensing. Cham, 2016.
- Green, J. N. Maritime Archaeology: A Technical Handbook. 2nd edition. Abingdon, Oxon: Routledge, 2016.
- Hick D., Beaudry M. C., eds. The Cambridge Companion to Historical Archaeology. Cambridge, 2006.
- Majewski T., Gaimster D., eds. International Handbook of Historical Archaeology. New York, 2009.
- Залізняк Л. Стародавня історія України. Київ, 2012.
- Любичев М. В., Мизгін К. В., Варачова К. Г. Практикум з основ археології. Харків, 2014.
- Закон України «Про музеї та музейну справу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР, 1995, № 25, ст. 191).

- Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (Відомості Верховної Ради України (ВВР, 2004, № 26, ст. 361).
- Закон України «Про охорону культурної спадщини» (Відомості Верховної Ради України (ВВР, 2000, № 39, ст. 333).

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

- Інститут археології НАН України, <https://iananu.org.ua/pro-institut>
- Науково-дослідний центр «Рятівна археологічна служба» Інституту археології НАН України, <https://www.nas.gov.ua/EN/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000478>
- Спілка археологів України, <https://www.youtube.com/@user-ol6hc8up7n/featured>
- Локальна історія, <https://www.youtube.com/@localhistoryUA>
- «Центр охорони та досліджень пам'яток археології» Полтавської обласної ради, <https://www.codpa.org.ua/>

Додаток 1

Додаток до робочої програми навчальної дисципліни _____
(назва дисципліни)

Дію робочої програми продовжено: на 20____/20____ н. р.

Заступник декана _____ факультету з навчальної роботи

(підпис) _____ Кушнар'ов С.С. _____
(прізвище, ініціали)

«_____» _____ 20____ р.

Голова науково-методичної комісії _____ факультету

(підпис) _____ Тумаков О.І. _____
(прізвище, ініціали)

«_____» _____ 20____ р.